

Інші ж безособові речення цієї групи залежно від семантики головного члена вживаються винятково на означення своєрідних психічних і фізичних станів людини, наприклад: *Уночі вона лапала свій живіт, і їй здавалося, що він росте й вона це відчуває* [1, т. 1, с. 128]; *І мріялось, і ще мріялось...* [1, т. 1, с. 125].

3. Безособові речення, головний член яких виражений незмінною предикативною формою на *-но, -то*. У таких реченнях повідомляється про дію в її результаті, а не в процесі. Вони вживаються на позначення природно-фізичних явищ та дій, які не залежать від людської волі, наприклад: *Тут вам, нарешті, мало не біля кожного будинку розведено запашні клумби, що так пахнуть улітку приїсним запахом резеди* [1, т. 2, с. 7]; *У кожній хаті було розчинено скриню і повибрано з неї одіж на підводу* [1, т. 1, с. 184].

4. Безособові речення, головний член яких виражений прислівниками, словами категорії стану, предикативним словом *нема* тощо, наприклад: *Було тоскно й було радісно* [1, т. 1, с. 130]; *Зими не було, й знову було мокро й осінньо* [1, т. 1, с. 128]; *Тепер тихо, тепер ідять* [1, т. 1, с. 131].

Отже, у вітчизняному мовознавстві розрізняють такі функційні види безособових речень: речення, в яких головний член виражений безособовим дієсловом; в яких особові дієслова вживаються у ролі безособових; головний член виражений безособово-предикативними словами (прислівникового походження, іменникового походження, модальним словом типу *треба, можна, необхідно*, заперечними предикативними словами *нема(-є)*, безособовими формами на *-но, -то*).

ЛІТЕРАТУРА

1. Хвильовий М. Твори: у 2-х т. / Микола Хвильовий. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 1: Поезія. Оповідання. Новели. Повісті. – 650 с.; Т. 2: Повість. Оповідання. Незакінчені твори. Нариси. Памфлети. Листи. – 925 с.
2. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підручник] / К. Ф. Шульжук. – К.: Видавничий центр «Академія», 2004. – 408 с.

Семенова Вероніка,
магістрантка

Факультету філології та соціальних комунікацій
Наук. керівник: **В. М.Ліпич**, к.філол.н., доцент (БДПУ)

СТИЛІСТИЧНІ ФУНКЦІЇ ВТОРИННИХ ІМЕННИКІВ У НОВЕЛАХ О. ГОНЧАРА

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю інтенсивного розвитку лінгвістичних досліджень з різноманітних проблем структурної організації та функціонування художнього тексту в українському мовленнєвому середовищі. Поглиблення наукового вивчення системної організації української мови повинне дозволити в майбутньому докладно виявити фактори, що впливають на закономірності функціонування

різноманітних граматичних одиниць в тексті.

Вторинні іменники, називаючи явища, факти, події, якості, властивості, процесуальні стани та дії, базуються на реальній предметності позначуваних ними об'єктів. Виокремлення групи вторинних іменників безпосередньо пов'язане саме із семантичним значенням іменника, а не за граматичними його показниками, що є цікавим з мовознавчої точки зору. Важливим видається з'ясування вторинних семантичних значень іменників, що природно включають граматичну предметність, основу на базі дієслівності, прикметниковості, числівниковості й прислівниковості.

У якості демонстративної та показової джерельної бази для ефективного дослідження семантичних груп і словотвірних типів вторинних іменників є новели О. Гончара, що є унікальним індивідуально-літературним зразком української мовленнєвої творчості. У них відомий український митець мовно-художніми засобами виражає внутрішній світ героїв, як носіїв національних духовних цінностей, традицій та народної мови.

Своєрідність іменника в українській літературній мові, у тому числі його семантичні групи, словотвірні типи та категорійність, вивчали такі дослідники як Л. Алтицева, І. Бабій, Л. Біятенко, В. Бойко, З. Валюх, І. Вихованець, Г. Волинець, О. Волох, В. Горпинич, А. Грищенко, С. Жарко, М. Жовтобрюх, А. Загнітко, С. Караман, Д. Кислиця, А. Коваль, З. Коржак, Н. Костусяк, Г. Купрікова, Н. Левун, М. Леонова, І. Матвіяс, О. Микитин, А. Мойсієнко, В. Нагель, В. Олексенко, Л. Павленко, М. Плющ, О. Скварок, О. Тилик, В. Товстенко, Т. Цепкало та інші. Зокрема, вже докладно досліджено словотвірні категорії та типи черезступневих похідних іменника. Проте, стилістичні функції вторинних іменників на матеріалі новел О. Гончара досліджуються вперше.

При вивченні стилістичних особливостей вторинних іменників окремої уваги потребує розгляд питання з точки зору стилістичного використання морфологічних засобів української мови, зокрема використання роду та числа іменників. Точне та ефективне висловлювання думок стилістична морфологія пов'язує з паралельними й синонімічними морфологічними засобами та принципами їх добору. Зокрема, основним її об'єктом є морфологічні синоніми, що являють собою декілька граматичних форм, властивих тому самому слову. Ці форми можна розрізняти за засобами граматичного вираження, відтінками спільного граматичного значення та за стилістичним вживанням. Важливо також розрізняти фонетико-морфологічні синоніми, що не передають відтінків граматичних значень, проте пов'язані з граматичними формами, що набувають функціонального стилістичного забарвлення.

О. Гончар є автором численної кількості новел, що відзначаються глибиною психологічного аналізу. Не дарма, І. Семенчук зазначає: «Робота письменника в жанрі новели ще раз показує: для крупного художника немає «малого жанру», для митця з епічним ладом мислення не тісні рамки маленького оповідання. В них вільно вкладається глибокий життєвий зміст, філософськи насичена думка знаходить яскраве втілення у відточених, рельєфних образах. Новели О. Гончара – цікава сторінка в творчості видатного українського прозаїка» [2].

Стилістичне тло новел О. Гончара корелюється із використаними в них засобами словотвору для формування вторинних іменників. Зокрема, важливе значення у цьому відіграють словотворчі суфікси, що використовуються у віддієслівному словотворенні вторинних іменників із значенням опрідметненої дії. В. Товстенко відзначає: «Віддієслівні субстантиви із су-фіксом -нин- позначають інтенсивну, безперервну, повторювану дію без чітко визначеного напрямку, і мають іронічне забарвлення» [3, с. 68]. Такі лексеми у новелах О. Гончара не розповсюджені. Натомість, суфікс -н-, що можна кваліфікувати як засіб словотворення з власною експресивністю зустрічається у вторинних іменниках досить часто, наприклад, рідня («Звичаї чемності не дозволяли їй втручатися до розмов старших, але все, про що йшлося між ними, вона чутливо приймала до серця і в думці палко здоровила всіх, кого здоровила її численна рідня, і кляла тих, кого рідня проклинала» [1, с. 502]).

Стилістичний відтінок урочистості вторинних іменників у новелах О. Гончара передає префікс пра-, так само як і у романі в новелах «Тронка». Наприклад, пращурів («Споруджена нашвидкуруч, вона, одначе, міцно сидить у землі, ледь стирчить гребенем, присадкувата, темна, лобата, нагадуючи суворість давніх своїх пращурів – один із тих сторожових куренів, що їх колись ставили запорожці де-небудь на Базавлуку або на Вовчих Водах» [1, с. 522]), прадавній («Млів спекотною духотою день, чебреці пашіли терпким прадавнім духом, де ми поволі йшли з Артеменком-старшим, Івановим батьком, теж фронтовиком» [1, с. 541]). Також трапляються стилістично нейтральні дериваційні основи, що викликають утворення похідного з нульовою конотацією. Наприклад, навчання («Коли стати в сонячний день на горі за селом, то вдалині можна бачити, як вони виходять з лісу на свої важкі навчання» [1, с. 499]), маскування («Кажуть, ніби їх прибуло кілька молодчиків із самого Будапешта і завдання вони мають вистежувати і вбивати на глухих дорогах поодиноких радянських бійців, щоб потім забрати в них для власного маскування радянські документи, ордени та мундири» [1, с. 501]) тощо.

Найчисленнішу групу вторинних іменників у новелах О. Гончара становлять лексеми оцінності яких досягається шляхом афіксації. Наприклад, оченята («Майнувши до колодязя, Ілонка з захопленням береться за теплий металевий важіль, її чорні оченята горять, променяються» [1, с. 496]), водичка, голівка («Оце вмився. Ох і водичка ж, – примовляє Лукич. – Дякую тобі, дочко. Постаралася. Ілонка, задерши голівку, дивиться на нього, немов у небо: щасливо і ясно» [1, с. 497]), страхіття «Ще свіжі в пам'яті криваві страхіття війни попливли кожному перед очима, заступивши собою радість порушеного свята, розпалюючи ненависть до винуватця тривоги, викликаючи в кожного жагуче бажання розправи» [1, с. 507]). Окрему групу вторинних іменників, що мають важливий вплив на стилістику новел О. Гончара, становлять лексеми, оцінність яких ґрунтується на традиції вживання.

Цікавим в стилістичному розумінні є родова диференціація у текстах О. Гончара, що відбувається за допомогою аналітичних засобів та форм узгоджуваних прикметників, займенників, дієслів чи відповідного контексту. Однак, провідне стилістичне значення у творах О. Гончара мають

словотворчі засоби, які впливають на стилістичну маркованість вторинних іменників та контекстне вживання лексем. Серед них найважливішими видаються суфікси -ння, -ття; старослов'янські суфікси -ств(о), -зтв(о), -цтв(о) та -ість; суфікс -н-; лексеми утворенні безсуфіксальним способом; префікси за-, не- та пра-; стилістично нейтральні дериваційні основи, що викликають утворення похідного з нульовою конотацією; вторинні іменники, оцінність яких досягається шляхом афіксації; лексеми, оцінність яких ґрунтується на традиції вживання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гончар О. Твори в семи томах. Том 1. Київ: «Дніпро». 1987. 556 с.
2. Семенчук І. Діалектика душі (О. Гончар — майстер психологічної новели) // Література. Прапор. 1960. № 12. С. 89–94.
3. Товстенко В. Функціонально-стильова диференціація іменникових суфіксів // Лексикографічний бюлетень. Київ: Ін-т української мови НАН України. 2005. Вип. 11. С. 68–76.

Сластёнова Дарья,

студентка 2 курсу

Факультета філології і соціальних комунікацій

Науч. керівитель: **А.Л.Вусик**, к.філол.н., доцент (БГПУ)

ЖАРГОН КАК ПРОЦЕСС ВТОРИЧНОЙ НОМИНАЦИИ

Обращение к жаргонной лексике помогает не только детальным образом проиллюстрировать процессы вторичной номинации на практическом уровне, но и получить обширное представление о влиянии прагматических факторов на развитие речевых ситуаций, сопровождаемых применением единиц вторичного обозначения.

Привлекателен для исследователей сам процесс вторичной номинации, так как в нем находят отражение особенности мировосприятия, как отдельным человеком, так и языковым коллективом. Современный подход к вторичной номинации рассматривает ее как способ познания мира, процесс, способный породить номинативные единицы, удовлетворяющие требованиям когниции и коммуникации.

Для обозначения не только отдельных предметов, лиц, элементов действительности, но и целых ситуаций, говорящий задействует самые разные по своей природе средства, он располагает возможностью избрать определенную номинативную единицу или номинативный комплекс в зависимости от сложившихся дискурсивных условий, а также его индивидуальных потребностей.

Актуальность настоящего исследования определяется необходимостью изучения особенностей современных номинативных процессов, обусловленных задачами коммуникации. Актуальной также является дальнейшая разработка вопросов прагматики жаргона — прагматического аспекта средств собственно вторичной номинации и альтернативной вторичной номинации, а также диалектизмов, которые последнее время ярко представлены в речи.